

SER magazine

Denkwerk Draagvlak Dialoog

Thema 70 jaar SER - Thema 70 jaar SER - Thema 70 jaar SER
Thema
70 jaar
SER
Thema 70 jaar SER - Thema 70 jaar SER - Thema 70 jaar SER

De polder is meer dan ooit nodig

EVA EIKHOUT
Iederéén heeft een handicap

MARIËTTE HAMER
De coronacrisis dwingt tot meer verbinding

AKKOORD VAN WASSENAAR
Pas achteraf een historisch moment

04

'De polder is nog steeds broodnodig'

Gele hesjes, individualisering, gekijf op sociale media: het mag zo zijn, de polder is nog steeds broodnodig en springlevend, constateert Mariëtte Hamer.

10

Column Sheila Sitalsing

"Nooit meer Famke Louise uitlachen"

18

David Van Reybrouck

"Een burgerberaad verrijkt een land, empowert burgers en maakt gelukkig"

En verder

- 03 Uitgesproken**
Uitspraken gedaan op het jubileumcongres
- 08 Toen & nu**
Gelijke beloning van mannen en vrouwen
- 11 Jongeren**
Dromen over de wereld van morgen
- 14 Jubileumcongres**
Een foto-impresie van de online bijeenkomst
- 16 Toen & nu**
Akkoord van Wassenaar
- 21 Column Farid Tabarki**
#wiezijnwij?
- 22 Toen & nu**
Diversiteitsadvies
- 24 Het poldermodel**
We worstelen en komen boven
- 26 Toen & nu**
Pensioenakkoord

SER | 2020
70
1950

Colofon

SERmagazine verschijnt vijf keer per jaar. Met de verhalen in dit blad wil de SER de overleeeconomie en de sociale dialoog bevorderen. Een jaarabonnement is gratis. Opgave jaarabonnementen en adreswijzigingen graag via sermagazine@ser.nl **Redactie** Liesbeth Breeveld (hoofdredactie), Dafna Holtzer, Contenture (coördinatie & eindredactie) **T** (0)70 3499 653 **E** sermagazine@ser.nl **Aan dit nummer werkten mee** Ton Bennink, Berber Bijma, Thomas Blom, Felix de Fijter, Dirk Hol, Dorine van Kesteren, Corien Lambregtse, Arenda Oomen **Redactieraad** Erik van de Haar, Sarah van Hugte, Kyra Keybets, Ruud van Soelen **Klankbordgroep** Martijn Arets, Hanneke van Basten, Henriëtte ten Berge, Jeroen van Dijken, Anette de Groot, Nic van Holstein, Manon Krol, Sieto de Leeuw, Maarten Lindeboom, Guido Rijnja, Alex Tess Rutten, Bram Verkerke, Bas van Weegberg **Ontwerp** Contenture **Illustraties** BIMA, Shutterstock, Vecteezy.com, Vectorsgrove.com **Vormgeving** Riccardo van der Does, Robby Gajadien **Productie** Drukkerij Opmeer

“We moeten Nederland toekomstbestendig maken

en de SER is daarvoor een fantastisch instrument.”
~ Ingrid Thijssen, *voorzitter werkgeverskoepel VNO-NCW*

“Het is winst dat werkgevers en werknemers door de coronacrisis dichter tot elkaar zijn gekomen.”

~ Han Busker, *voorzitter vakbond FNV*

“De SER adviseert de regering steeds vaker, het draagvlak voor onze adviezen groeit

én we hebben jongeren bij de SER kunnen betrekken:

Daar ben ik reuzetrots op!” ~ Mariëtte Hamer, *voorzitter SER*

“Ik ben dol op de SER! Door te polderen hebben we bij taaie onderwerpen zoals het pensioenakkoord een doorbraak gerealiseerd.”

~ Wouter Koolmees, *minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid*

“Geef mensen niet alleen het gevoel dat er naar hen geluisterd wordt.

Luister ook daadwerkelijk!”

~ David Van Reybrouck, *schrijver*

“HET JUBILEUMCONGRES GAF EEN MOOIE INKIJK HOE HET ERAAN TOEGAAT IN DE POLDER: *flexibiliteit, creativiteit en zelfreflectie.*”

~ Nadia Moussaid, *presentator jubileumevent*

“Het SER jongerenplatform werkt twee kanten op: jongeren worden beter gehoord en de SER is toekomstbestendiger.” ~ Luce van Kempen, *Kroonlid*

Kijk het jubileumcongres terug

Bovenstaande uitspraken zijn gedaan op het jubileumcongres waarmee de SER het 70-jarig bestaan vierde. Terugkijken? Ga naar: ser.nl/nl/actueel/Kalender/70jaar

Corona dwingt tot meer verbinding

Gele hesjes, individualisering, gekijf op sociale media, het mag zo zijn, de polder is nog steeds broodnodig en springlevend, constateert Mariëtte Hamer. De SER is het huis waarin de maatschappij en het bedrijfsleven bij elkaar komen om te verbinden. Onderling en met de politiek. Juist nu.

Tekst Ton Bennink

Het is die 25^e september koel en nat na een warme, wat optimistischere zomer. Het virus was een beetje weg, maar is weer terug, net als de kilte. SER-voorzitter Mariëtte Hamer zit met haar 22-jarige dochter in Theater Koningshof waar Angela Groothuizen haar stinkende best doet om vanwege de coronamaatregelen een drie uur durende show te comprimeren tot twee keer een uur. De voorstelling beklijft. “Ze had het over sociale media, duurzaamheid, de kloof tussen mensen en vooral ook de sores van de jongeren. Ik heb iets met die generatie. Angela Groothuizen eindigde hoopvol en optimistisch. Twintigers zijn erg betrokken en veerkrachtig. Dat zie ik ook. Ons jongerenplatform bijvoorbeeld barst van de energie en de goede ideeën. Onze Opp app bewijst dat, meer dan tweeduizend jongeren gaven al hun input voor de premier over onderwijs, werk en wonen.”

Dedain en elitair

Laat nu de voorstelling eindigen met het lied *De Lage Landen* waarin de ex-Dolly Dot zingt: “Ook in mist en in regen komen we elkaar tegen”. Een metafoer voor de organisatie waar Hamer voorzitter van is. “De

SER heeft al zeventig jaar het perspectief op duurzame groei, rechtvaardige inkomensverdeling en sociale samenhang. De vakbeweging en de werkgevers komen elkaar altijd weer tegen in die spreekwoordelijk mist en regen, maar natuurlijk ook bij warmte en zon. Samen met de onafhankelijke kroonleden die vaak weer de partijen verbinden. We moeten dat koesteren. Rutte heeft weleens gezegd dat buitenlandse collega’s jaloers zijn omdat hij gewoon koffie drinkt met de sociale partners.”

Toch kan de ruggengraat van de SER nog wat sterker. Weliswaar vertegenwoordigen de vakbeweging en de werkgevers Nederlanders van divers plumage, we kunnen er altijd meer mensen bij betrekken, zegt Hamer. “Daarom voel ik wel wat voor het pleidooi van David Van Reybrouck tijdens ons webinar op 1 oktober ter ere van onze zeventigste verjaardag. Hij wil ook invloed van burgers. Hoe en welke mensen, bij welke onderwerpen moeten we nog verder bekijken en we hebben met ons jongerenplatform en de veelkleurige sociale partners al brede input, maar het is een goed idee om op te pakken. Daarom gaan we het land al meer in.”

CV

Mariëtte Hamer

→ 1981-1986

Diverse functies volwasseneneducatie en onderwijs, oprichter LSVB

→ 1986-1992

Algemeen Directeur Stichting Volwassenen Educatie Zuid-Hollandse Eilanden

→ 1992-1995

Projectleider Directie Beroepsonderwijs en Volwasseneneducatie ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW)

→ 1995-1998

Hoofd afdeling Strategisch beleid en beleidsverkenningen, directie Hoger Beroepsonderwijs (HBO) OCW

→ 1998-2014

Lid Tweede Kamer Partij van de Arbeid, onder meer voorzitter Vaste Kamercommissies Economische Zaken, Landbouw en Innovatie en Sociale Zaken en Werkgelegenheid, lid Presidium en ondervoorzitter Tweede Kamer

→ 2014-heden

Voorzitter en kroonlid Sociaal-Economische Raad

→ Awards

Joke Smit-prijs en Opzij Top 100: meest invloedrijke vrouw in Openbaar bestuur en openbare orde (2019), Eberhard van der Laan Mediation Award (2020)

Foto Dirk Hol

‘Ons jongerenplatform barst van de energie en de goede ideeën’

Op diezelfde – meest digitale – bijeenkomst richtte columniste Sheila Sitalsing haar pijlen op het dedain waarmee vooral hoogopgeleiden keken naar influencers als Famke Louise die kortstondig pleitbezorger was van #ikdoenietmeermee waarin Nederlanders opgeroepen werden zich niet meer aan de coronamaatregelen te houden. De influencer kwam daarvan terug, maar Sitalsing vond de reactie op Louise erg elitair. Hamer kijkt daar toch wat genuanceerder tegenaan. “Famke Louise verbond haar naam natuurlijk wel aan een, laten we zeggen, vreemde actie. Al vond ik het prachtig te zien hoe IC-arts Diederik Gommers en zij elkaar vonden tijdens een uitzending van Jinek en ook hoe er weer een tegenbeweging ontstond op de ‘ikbentegen’-actie. Maar dedain is altijd verkeerd. Dat ben ik met Sitalsing eens. We zijn weliswaar het hoogste adviesorgaan, maar staan juist midden in het werkveld. Wij verbinden de politiek met de maatschappij. En we willen zo veel mogelijk mensen bij de adviezen betrekken. Dat vind ik ook zo mooi aan dat jongerenplatform van ons en onze rol bij het bevorderen van meer diversiteit. Daar komen allerlei mensen samen en ze houden elkaar ook erbij. Nu weer de voetballer Soufiane Touzani en zijn brede groep achter hem, dat is echt een verrijking.”

Puntkomma

De adviesvraag van minister Koolmees hoe zzp'ers meer bij discussies over de →

#samenzijnweslimmer

Het SER Jongerenplatform viert dit jaar zijn eerste lustrum. Dit initiatief van Mariëtte Hamer liet al flink van zich horen. Onlangs nog, door de lancering van de Opp App. Via deze app kunnen jongeren tussen de 16 en 35 jaar meepraten over de gevolgen van de coronacrisis. Premier Rutte kan in januari de conclusies en adviezen verwachten.

arbeidsmarkt te betrekken, past in het streven naar meer invloed van ‘ongeorganiseerden’. “Han Busker van de FNV en Ingrid Thijssen van VNO-NCW gaven daar tijdens ons webinar ook ruimte voor. Uiteraard met de terechte opmerking dat beide organisaties al veel mensen representeren, maar toch. Hoe we dat betrekken van de zelfstandigen zonder personeel gaan doen, zijn we aan het bekijken. De verscheidenheid onder zzp’ers is erg groot. We denken momenteel na over passende methodieken om hier recht aan te doen.”

Aan het eind van het webinar kreeg Mariëtte Hamer bericht dat ze de Eberhard van der Laan Mediation Award 2020 mocht ontvangen. Niet haar eerste award: ze won eerder al de Joke Smitprijs voor langdurige inzet voor de verbetering van de positie van vrouwen in Nederland. En in december vorig jaar riep het maandblad *Opzij* haar uit tot meest invloedrijke vrouw in de categorie openbaar bestuur

en openbare orde. Maar de nieuwe trofee is haar erg dierbaar.

De prijs, een beeldje dat een puntkomma voorstelt, staat inmiddels thuis. “Superleuk. Ze zeiden dat ik glansrijk had gewonnen. ‘Ik’ staat natuurlijk voor onze organisatie, verbinden is ons uit het hart gegrepen. Ik heb Eberhard goed gekend. Eerst uit het Amsterdamse en later was hij minister in de tijd dat ik fractievoorzitter was. Wat ik grappig vind, is dat Hans de Boer (oud-voorzitter VNO-NCW, red.) eens gekscherend zei dat de SER soms punten en komma’s verplaatst. Nu worden we bekroond met een beeldje met een puntkomma. Overigens erkende De Boer ook bij zijn afscheid de waarde van de SER. Hij heeft daar zelf ook echt aan bijgedragen.”

Gele hesjes en #ikdoenietmeermee
Zonder terugblik geen heden en vooruitblik. Wie zeventig wordt, heeft als mens meer verleden dan toekomst, maar voor de Sociaal-Economische Raad gaat die vlieger niet op, hoopt en meent Hamer.

‘We moeten ook oog houden voor de positieve kanten van onze samenleving’

“Sommige critici dachten in 2014, toen ik aantrad als voorzitter, dat de SER zijn langste tijd wel achter zich had. Buiten alle gele hesjes, #ikdoenietmeermee, boosheid, kloven in de maatschappij en versnippering in de politiek, zie ik juist ook een sterke behoefte aan verbinding. Ik zie een tegenreactie om elkaar toch

ook weer op te zoeken, naast de meer individuele trend, die wordt veroorzaakt door technologische ontwikkelingen, zoals internet, sociale media en smartphones. We zijn meer een individualistische samenleving geworden en geen verzuiilde samenleving meer.”

De huidige coronacrisis verscherpt dit beeld, aldus Hamer. Vanzelfsprekend zijn de zorgen groter. Daarom klampen mensen zich soms vast aan geluiden die hen beter passen dan de wetenschappelijke lijn, denkt ze. “Maar juist daardoor is er ook een toenemend besef dat bruggen bouwen meer dan ooit nodig is. Corona noopt tot verbinding. We moeten ook oog houden voor de positieve kanten van onze samenleving, ondanks de nu donkere signalen. Er gaat heel veel wel goed. Het is niet alleen maar somberheid wat de klok slaat. Laten we vooral ook koesteren dat we een welvarend land zijn met groot respect voor grondrechten en elkaar. We moeten wel met elkaar in gesprek blijven en ons blijven ontwikkelen.”

De crisis uit investeren

En ook buiten de grenzen zijn er volgens haar lichtpuntjes. Ze noemt de aandacht voor armoede wereldwijd en de aandacht voor het klimaat. In Nederland zorgde dat laatste voor een klimaatakkoord. Een mooi voorbeeld van het verbinden van partijen en betrekken van nieuwe groepen bij adviezen, net als de Denktank Coronacrisis en de IMVO-convenanten, concludeert de SER-voorzitter. “De polder leverde de afgelopen jaren belangrijke akkoorden en adviezen. Daar zijn we trots op. Het akkoord over een nieuw pensioenstelsel bijvoorbeeld. Dat was best ingewikkeld, maar kwam met veel draagvlak en vertrouwen tot stand. Ook het advies *Diversiteit in de top, tijd voor versnelling* is een mooi wapenfeit. Het werd in zijn geheel door de Tweede Kamer overgenomen. Laten we dat koesteren. De polder is uniek in Europa.”

Nieuw is dat de SER ook steeds meer een rol speelt in de uitvoering van

Cartoon Irene Berbee

Tijdschrift *Opzij* lauwerde Mariëtte Hamer in oktober 2019 na het uitkomen van het unanieme SER-advies *Diversiteit in de top*. 'Weer een piketpaal geslagen door de koningin van het polderen. Way to go, Mariëtte!' stond onder de cartoon. Het SER-advies is overgenomen door het kabinet en omgezet in een wetsvoorstel. Daarin staat onder meer een bindend vrouwenquotum: de raden van commissarissen van beursgenoteerde bedrijven moeten straks voor tenminste 30 procent uit vrouwen bestaan.

adviezen. Zo is de SER nu druk met het opbouwen van een afdeling die bedrijven helpt met diversiteitsbeleid in hun onderneming. "Ook onze actieagenda *Leven Lang Ontwikkelen* is een mooi voorbeeld. Hiermee geven we uitvoering aan het SER-advies uit maart 2017 *Leren en Ontwikkelen*. We ontwikkelen en supporten initiatieven op dit vlak en helpen kennis uit te wisselen en de leercultuur te versterken. In deze coronatijd, waarin hele sectoren in de problemen komen, blijkt hoe belangrijk dat leven lang leren is." We moeten blijven luisteren naar elkaar. Ook naar andere meningen en perspectieven, zo is haar overtuiging. Verbinden, dialoog en lessen trekken uit de praktijk zijn meer dan ooit nodig. "De crisis is zeer ingrijpend en vraagt om daadkrach-

tig optreden op korte en lange termijn. Daar kunnen wij bij helpen met breedgedragen adviezen. We werken nu als Denktank Coronacrisis aan een volgend briefadvies. Tot corona bedwongen is, moeten we plannen maken voor de korte en lange termijn, maar we denken ook al na over herstelbeleid; de coronacrisis biedt ook kansen door te investeren in de aanpak van problemen die al langer spelen. We verliezen daarbij de kloof tussen mensen niet uit het oog. De denktank inventariseert waar de kwetsbare groepen in de samenleving zitten en hoe ze te ondersteunen. Door de samenleving te stimuleren, ondernemingen te steunen en nieuwe initiatieven te ondernemen, investeren we ons de crisis uit. Daar ben ik van overtuigd." ●

Diversity Day

Openhartige ontmoeting

Een geboren Rotterdammer en een geboren Amsterdammer samen in De Kuip. Hoe illustreer je beter de kracht van diversiteit, zouden voetballer Soufiane Touzani (uit de wijk Feijenoord) en Mariëtte Hamer (geboren in Amsterdam West) kunnen denken. Op Diversity Day, 6 oktober, vond een openhartige ontmoeting plaats waarin beiden hun ervaring met verscheidenheid deelden. Uiteraard wilde Touzani weten hoe de SER het voor elkaar bokste dat het advies *Diversiteit in de top. Tijd voor versnelling* door het kabinet werd overgenomen. 'Heel veel praten', bleek een van de geheimen. Maar misschien nog wel belangrijker: door te benadrukken dat diversiteit een organisatie beter en prettiger maakt om in te werken. Touzani verhaalde over de geschiedenis van zijn opa die als gastarbeider naar Nederland kwam en bewust niet bij zijn Marokkaanse landgenoten ging wonen, om zo aan de Nederlandse cultuur te wennen. Mariëtte Hamer onthulde zich voorgenomen te hebben nooit meer iemand uit te sluiten nadat haar autistische broer omdat hij zich moeilijk kon uiten met een slecht rapport thuis moest komen.

Kijktip
<https://youtu.be/B1zRuwSfMy4>

‘De overtuiging dat de man het geld binnenbrengt is diepgeworteld’

Aan het woord

Kitty Jong
vicevoorzitter
FNV

Het 70-jarig bestaan van de SER kent veel memorabele mijlpalen. In 1975 werd het wettelijk verboden om mannen en vrouwen voor gelijkwaardig werk niet gelijk te betalen. Deze wet volgde op een advies van de SER. Een belangrijk moment voor Nederland, maar volgens Kitty Jong, vicevoorzitter van de FNV, is het probleem nog steeds niet opgelost.

Tekst Dorine van Kesteren

Waarom is dit een mijlpaal?

Al in 1951 nam de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) een verdrag aan over de gelijke beloning van mannen en vrouwen voor arbeid van gelijke waarde. In Nederland ontstond er vervolgens een impasse: de werknemers wilden het verdrag ratificeren, de werkgevers waren tegen, de overheid was afhoudend. In 1957 legde de EU het recht op gelijke beloning vast in het Verdrag van Rome. “Helaas werd in ons land de decennia daarna de veronderstelling nog breed gedragen dat vrouwen minder hoefden te verdienen, omdat ze vaker ziek waren, zwanger werden en toch geen kostwinner waren”, vertelt Kitty Jong, vicevoorzitter FNV. “Het keerpunt kwam pas met het SER-advies van 1973, dat twee jaar later leidde tot een wet.”

Vijfenvertig jaar later is er nog steeds een loonkloof.

“Het gemiddelde loonverschil per uur bedraagt in Nederland 14 procent. Voor het grootste deel komt dat doordat vrouwen vaker in deeltijd werken, vaker flexibele contracten hebben en vaker werken in zorg en onderwijs. Daar wordt traditioneel minder betaald, omdat de waardering voor het beroep daalt in sectoren waar veel vrouwen te vinden zijn. Maar gecorrigeerd voor deze factoren blijft er nog steeds een verschil

over van ongeveer 5 procent bij de overheid en 6 à 7 procent in het bedrijfsleven.

Daarom ben ik blij met de initiatiefwet van de PvdA, GroenLinks, SP en 50Plus. Dit wetsvoorstel verplicht werkgevers om te laten zien dat in de onderneming gelijk loon voor gelijk werk wordt geboden. Hiermee wordt het huidige systeem omgedraaid. Nu ligt de verantwoordelijkheid om ongelijke beloning aan te kaarten namelijk bij de werknemer. Maar het is in de praktijk erg lastig om erachter te komen of je mogelijk onterecht minder verdient dan je mannelijke collega’s.”

Het is ook een kwestie van cultuur. Zolang 80 procent van de Nederlanders het niet acceptabel vindt dat kinderen meer dan drie dagen naar de opvang gaan, zolang de overtuiging diepgeworteld is dat de man het geld binnenbrengt en de vrouw zorgt, zal de arbeidsparticipatie van vrouwen achterblijven.”

Het gaat u aan het hart.

“Voor de FNV is dit thema belangrijk, omdat het onrechtvaardig is wanneer vrouwen minder verdienen dan mannen.

‘Het gemiddelde loonverschil per uur is 14 procent’

Is er niet meer nodig dan een wet alleen?

“Dat klopt. Nederland is koploper deeltijdwerk in de EU. Daardoor wordt er onvoldoende geïnvesteerd in publieke voorzieningen die voltijds werken door beide partners mogelijk maken. Denk bijvoorbeeld aan goede, betaalbare en toegankelijke kinderopvang. Hierdoor is het voor vrouwen moeilijk om meer uren te gaan maken: de deeltijdklem.

Ook persoonlijk raakt het me. Ik ben opgevoed door een feministe. Mijn moeder werkte parttime in een schoenenwinkel en was vakbondslid. Het waren de jaren zeventig en haar werk werd regelmatig geringschattend een ‘baantje voor erbij’ genoemd. Zelf heb ik als werkende moeder in een dorp meegemaakt dat ik raar werd aangekeken omdat ik geen luizenmoeder op school kon zijn en geen fancy traktaties knutselde. Dat vormt je.” ●

Gelijke beloning geregeld in de wet

Lange tijd waren loonverschillen tussen vrouwen en mannen de normaalste zaak van de wereld. Soms stond dit zelfs met zoveel woorden in de cao. Zo verdienden vrouwelijke werknemers in 1972 volgens de cao van de schoenenindustrie 10 procent minder dan hun mannelijke collega's, in de confectie-industrie was het verschil 8 procent en in wasserijen 3,5 procent.

Het kabinet-Den Uyl was het eerste kabinet dat de problematiek op de agenda zette. In 1973 adviseerde de SER dat gelijkwaardige arbeid gelijk moest worden beloond. Iedere individuele vrouwelijke werknemer mocht bij de rechter aanspraak maken op een gelijk salaris. De SER

wilde wel dat de rechter in dit soort zaken eerst advies inwon bij een speciale commissie bij de Loontechnische Dienst – een uitvoeringsorganisatie van het ministerie van SZW – die was samengesteld uit vertegenwoordigers van overheid, werkgevers en werknemers.

De SER vond verder dat de gelijke beloning moest worden geregeld in een aparte wet. Deze wet kwam er in 1975: de Wet gelijk loon. Tegenwoordig staat dit in de Wet gelijke behandeling van mannen en vrouwen. Het eerste vrouwelijke SER-kroonlid, Hilda Verwey-Jonker, heeft overigens een grote bijdrage geleverd aan de wet van 1975.

Demonstratie van het Amsterdams Werklozen Comité bij het ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid, 1975.

Foto ANP

73

Advies *Gelijke beloning voor mannen en vrouwen.*

1960

1970

1980

Nooit meer Famke Louise uitlachen

Soms moet een ramp ons bezoeken om de maatschappij te veranderen, schreef het Centraal Planbureau (CPB) onlangs. Neem de grote pestepidemie, die in de veertiende eeuw in één klap het stelsel van horigen en leenheren heeft ondermijnd. Zoveel doden had de pest geëist dat de onderliggende partij plots een betere positie kon afdwingen, macht kreeg.

Het CPB vroeg zich af: heeft de coronapandemie ook fundamenteen verschoven? Het antwoord is: nee. De grote zwakke plek in het maatschappelijke weefsel, de ongelijkheid tussen hoog- en laagopgeleiden, is juist vergroot.

Hooggeschoolden zijn gezonder, doorstaan beter een covid-infectie en leven zes jaar langer dan laagopgeleiden. Die laatsten zijn we praktisch opgeleiden gaan noemen, maar daar zijn ze geen dag langer door gaan leven. Hoogopgeleiden werken geriefelijk vanuit huis, terwijl de arbeiders samenklitten in het slachthuis of in het distributiecentrum van bol.com. En van het schrappen van de eindcito in groep 8 moeten we de gevolgen nog zien.

Steunpakketten zijn leuk, maar echte steun begint bij het corrigeren van systeemfalen. Boekenplanken vol zijn er geschreven over de vraag hoe een systeem van gelijke kansen voor allen heeft kunnen uitdraaien op een klassenmaatschappij. Met een elite van welgestelde slimmeriken, en een groep die zich ondergewaardeerd weet, onderbetaald, geminacht om zijn smaak, zijn opvattingen, zijn capaciteiten. De Britse socioloog Michael Young schreef in 1958 al een satire over de meritocratie, waarin alles al wordt voorzien: de overmacht van een zichzelf feliciterende groep die denkt dat ze alles op eigen kracht heeft bereikt, het gymnasiumsnoebisme, het begrip *deplorables*.

Hoogopgeleiden verdienen meer dan laagopgeleiden, ze klitten samen, krijgen slimme baby's, en op de politieke agenda domineren hun voorkeuren. Het gevolg is een klasse van achterblijvers die slechter betaald krijgt, slechter woont, slechter werk heeft, een slechtere gezondheid heeft, zich slechter vertegenwoordigd weet in Den Haag, en wier kinderen slechtere vooruitzichten hebben.

We knikken zorgelijk dat het zo niet kan, want je krijgt er maar populisme van. Daarna lachen we Famke Louise uit omdat ze domme dingen zegt. Dat gebeurt vaker: onderzoek wijst uit dat de meest geminachte groep niet zwart of moslim is, maar dik, arm en dom.

Een betere wereld kan klein beginnen. Met eerlijkere belastingen. Betere representatie. Waardig werk voor allen en fatsoenlijke betaling, want van applaus alleen kan niemand leven. Met een drastische uitwerking, kortom, van het principe dat winnen de verplichting schept verliezers te compenseren. En met het voornemen nooit meer Famke Louise uit te lachen.

Verkorte vorm van de gesproken column op het jubileumcongres 70 jaar SER

Sheila Sitalsing

journalist

ZORG GOED
VOOR
ELKAAR

Eva Eikhout (24)
 presentator
 BNNVARA

Dromen over de wereld van morgen

In de toekomst kijken is in de snel veranderende wereld van vandaag misschien wel moeilijker dan ooit. Maar dat betekent niet dat je geen toekomstdromen kunt koesteren. Bij de 70^e verjaardag van de SER delen vier jongeren hun droom voor de wereld van morgen.

Tekst Felix de Fijter Foto's Dirk Hol, SER

Diversiteit

'Iedereen heeft een handicap'

Eva Eikhout: "Ik ontdekte mijn talent toen ik werd aangenomen bij BNNVARA Academy. Ik werd na een jaar presentator, als een van de gezichten van YUNG DWDD. En voor het YouTube-kanaal van NPO3 maakte ik dit jaar de serie *Weet Wat Je Date*, waarin ik op zoek ga naar het geheim van ware liefde. Superleuk, maar ook superspannend. Want dat gaat ook over jezelf.

Ik heb een lichamelijke beperking; mis een groot deel van mijn armen en benen. Ik kom niks tekort, maar toch heb ik altijd het idee dat mijn handicap voor mensen om mij heen een ding is. Begrijpelijk, maar ook lastig. Mensen zijn superverbaasd als ze horen dat ik kan autorijden. Ik begrijp het wel, maar het is jammer als mensen er automatisch van uitgaan dat je iets niet kunt."

Extreem onhandig

"Mijn droom is dat de representatie van verschillende soorten mensen in Nederland verder toeneemt. Dat iedereen de kans krijgt om zich maximaal te ontwikkelen. Daarvoor moeten we het begrip 'handicap' veel breder gaan zien. Want net zoals iedereen talent heeft, heeft ook iedereen een handicap. En je kunt je kracht uit beide halen.

Natuurlijk heb ik mezelf afgevraagd of ik ben aangenomen vanwege mijn talent, of vanwege mijn beperking. Na een jaar durfde ik het aan mijn eindredacteur te vragen. 'Wij zagen jou bij je auditie', zei hij. 'En we dachten: ze is echt goed, er is echt talent, maar het is ook extreem onhandig.' Dat is de spijker op z'n kop. Ik had zelf ook geen idee of het zou lukken. Maar het is gelukt en kijk eens waar ik nu sta. We zijn er eerlijk over geweest. Die openheid, dat is de sleutel."

Werk

‘Niks zo fundamenteel als een baan’

“Jongeren staan onder druk. Er komt veel op hen af. Zo veel, zo bleek uit een verkenning van het SER-Jongerenplatform, dat ze belangrijke keuzes uitstellen. Ze kopen later een huis, stichten later een gezin. Wat jongeren nodig hebben, is heel simpel: werk. Dat schept allerlei verantwoordelijkheden, maar het geeft ook rust. Met een stabiel inkomen kunnen jongeren voorzien in een dak boven hun hoofd en brood op de plank.

Voor veel jongeren is zo'n perspectief nog ver weg. Ze hebben twee of drie flexbaantjes nodig om rond te komen, of hun baan zekerheid is laag. Zeker in de coronatijd, waarin ook werkgevers moeten bezuinigen, staan veel jongerenbanen op de tocht.”

Creatief

“Mijn droom is dat de structurele problemen die hieraan mede ten grondslag liggen, worden opgelost. Dat betekent dat er bijvoorbeeld een beter sociaal vangnet moet komen voor jongeren, maar ook dat omscholing bereikbaarder wordt voor mensen aan het begin van hun loopbaan.”

Wat me hoopvol stemt, is dat jongeren heel creatief zijn. Ze zien problemen snel en kunnen daar flexibel en daadkrachtig op inspelen. Er komen niet voor niets veel jonge ondernemers bij. Maar daar kunnen we niet alles van af laten

Maurice Knijnenburg (23)
**voorzitter SER Jongerenplatform,
voorzitter Nationale Jeugdraad**

hangen. Er is een bredere cultuurverandering nodig, waarin de waardering van nieuw talent net zo belangrijk is als het zorgen voor de oudere generaties.

De sociaaleconomische bedding voor die verandering is er. De manier waarop we in Nederland aan tafel bij de SER sinds jaar en dag samenwerken, problemen benoemen en aan oplossingen werken is een bewezen vruchtbare aanpak, die ook echt bij Nederland hoort. Het gemeenschappelijk belang heeft het altijd gewonnen. Dat moet niet veranderen.”

Klimaat

‘Vooruitgang is soms ook vooruit naar vroeger’

“Als iedereen zou leven als een gemiddelde Nederlander, zouden er drie werelddollen nodig zijn. Mijn droom is dat dat verandert. Dat mens, milieu en welvaart in 2050 een harmonieus geheel vormen. Een haalbare droom? Dat zeker. Maar of we op koers liggen? Dat is wel even wat anders.

Om stappen te zetten, zijn schone en duurzame technologieën, waar nu veel aandacht voor is, zeker belangrijk. Maar de essentie zit volgens mij in een sociale transitie; in verandering van normen en waarden; in respect voor de grenzen van onze planeet.”

Klimaatvluchtelingen

“We moeten daarbij het bredere plaatje voor ogen houden. De vrijheden die we onszelf gunnen, om de wereld te verkennen bijvoorbeeld, gaan direct ten koste van de vrijheden van anderen. In sub-Sahara Afrika kan klimaatverandering tot wel tweehonderd miljoen klimaatvluchtelingen leiden. Die wisselwerking van vrijheden, zien we snel over het hoofd.

Of we veel verwachting moeten hebben van de jongere generaties is de vraag. Ze gebruiken veel plastic, vliegen veel en consumeren er lustig op los. Maar hier ligt wel een

'Ik zou graag meer collega's krijgen'

"Ik ben kinderverpleegkundige in het Erasmus MC-Sophia, op de afdeling kinderchirurgie. Een veelzijdige baan, waarbij je te maken krijgt met veel disciplines. Van orthopedie tot urologie. We begeleiden kinderen en hun ouders zo goed mogelijk bij wat ze op de operatiekamer te wachten staat. Dit naast allerlei andere verpleegkundige taken, zoals wondverzorging of infuusprikken.

Er is wel wat veranderd sinds ik elf jaar geleden met mijn opleiding begon. Vooral wat de werkdruk betreft. Het werk neemt toe, maar er zijn minder mensen. En je merkt wel dat de rek er een beetje uit raakt. Daar lijdt de patiëntenzorg onder, maar wij als verpleegkundigen ook. Soms schaam ik me een beetje, als ik weer eens een gesprek moet afkappen; ik zou graag willen dat ik meer kon doen."

Dankbaar

"Mijn droom is dat dat in de toekomst echt anders zal zijn. Want ik maak me best wel zorgen. Als ik zie hoeveel jonge meiden om mij heen nu al aan het rondkijken zijn; op zoek naar een baan die ze vol kunnen houden. Want de mentale druk is best hoog, zeker in deze tijden. Maar met veel humor houden we de moed erin. Het is

Yuli Takx (27)
verpleegkundige
Erasmus MC

ook echt wel een heel mooi vak. En elke dag merk je weer hoe dankbaar mensen zijn met het werk dat we doen.

Ik hoop dat in 2050 de zorg de waardering krijgt die ze verdient. Qua salaris – dat zou mooi zijn – maar belangrijker nog: qua tijd. Met andere woorden: ik zou graag wat meer collega's krijgen. Zodat we samen kunnen doen wat we het liefste willen: goede zorg verlenen."

kans, want hun waardenpatroon is nog erg vloeibaar. Het is aan ons, als maatschappij in welke richting we dat waardenpatroon van jongeren laten stromen. De oudere generaties hebben hier een taak.

Tegelijkertijd kunnen jongeren ook van oudere generaties leren; bijvoorbeeld wat matigheid betreft. Vroeger kwam de melkboer langs de deur. We zetten de gebruikte melkflessen neer; hij maakte ze schoon en je kreeg ze later gevuld weer terug. Met andere woorden: we moeten de toekomst vinden in heden én verleden. Vooruitgang is soms ook vooruit naar vroeger."

Werner Schouten (22)
voorzitter Jonge
Klimaatbeweging

70 jaar SER

Verbinding in de samenleving

Tekst Thomas Blom Foto's Dirk Hol, SER

SER-voorzitter Mariëtte Hamer: "We zijn zeer vereerd dat we koningin Máxima hebben mogen ontvangen ter ere van ons 70-jarig bestaan. Zij heeft altijd veel belangstelling voor sociaaleconomische kwesties in Nederland en daarom is het extra fijn dat ze aanwezig kan zijn."

Op 1 oktober hebben we 70 jaar SER gevierd met een inspirerend online congres. Vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers, overheid en wetenschap spreken over de rol van de SER en de overleconomie in een veranderende samenleving.

Naast de 25 deelnemers in de tot tv-studio omgetoverde raadzaal van de SER volgen ook ruim 750 mensen de livestream.

Moderator Nadia Moussaid: "Het is voor mij als presentator heel interessant om in het hart van de polder dit jubileum van de SER tijdens corona te mogen modereren. Een inkijkje hoe het eraan toe gaat in de polder."

Schrijver David Van Reybrouck pleit voor een burgerpanel van alle maatschappelijke niveaus, gestoeld op Frans model. "Burgers zijn niet gebonden aan partijen of belangen en daardoor kunnen ze goed de geïndividualiseerde samenleving vertegenwoordigen."

Columnist Sheila Sitalsing constateert dat de coronacrisis onze samenleving niet tot elkaar heeft gebracht. "De grote zwakke plek in ons maatschappelijk weefsel, de ongelijkheid tussen hoopopgeleiden en laagopgeleiden, is juist vergroot." (Lees de column op pagina 10).

Columnist Farid Tabarki pleit ervoor dat instituties 'revolutionair optreden'. "Als de structuur van onze samenleving wezenlijk verandert, hebben de instituties de plicht om zichzelf radicaal opnieuw te ontwerpen." (Lees de column op pagina 21).

SER-kroonlid Luce van Kempen overhandigt symbolisch een videoboodschap aan Koningin Máxima, waarin jongeren dromen hoe Nederland er over 30 jaar bij staat. "Jongeren hebben het moeilijk op de arbeidsmarkt en woningmarkt. De coronacrisis versterkt hun problemen."

VNO-NCW-voorzitter Ingrid Thijssen en FNV-voorzitter Han Busker discussiëren mee over het betrekken van bredere groepen in de maatschappij.

Minister Wouter Koolmees (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) vindt de SER 'de polder op z'n best'. "Dat komt door de combinatie van geleerde kroonleden, en de meer praktisch gerichte vertegenwoordigers van werkgevers en werknemers."

Na afloop van het congres spreekt koningin Máxima met een aantal deelnemers door over diversiteit, duurzaamheid en jongeren.

‘Voor een sociaal akkoord moeten de geesten rijp worden’

Aan het woord

Paul de Beer
hoogleraar
arbeidsverhoudingen,
Universiteit van
Amsterdam

Het 70-jarig bestaan van de SER kent veel memorabele mijlpalen. Zoals het Akkoord van Wassenaar. Dat kreeg zijn klinkende naam pas jaren nádat het was gesloten. Het duurde ongeveer een decennium voor in binnen- en buitenland doordrong wat vooral de symbolische betekenis was van het A4'tje dat in 1982 onder leiding van de kersverse premier Lubbers tot stand kwam.

Tekst Berber Bijma

Waarom is dit een memorabele mijlpaal?

“Het Akkoord van Wassenaar werd aanvankelijk helemaal niet als een succes gezien”, vertelt Paul de Beer, hoogleraar arbeidsverhoudingen aan de Universiteit van Amsterdam. “Tot ongeveer 1986 was er, ook internationaal, vooral aandacht voor het falen van het Nederlandse arbeidsmarktbeleid. Pas toen er begin jaren negentig wéér een crisis kwam en Nederland die vrij goed doorstond, werd het Akkoord van Wassenaar aangegrepen als het startpunt van het succesvolle Nederlandse poldermodel.”

De aanleiding voor het akkoord was er al tijdens de eerste oliecrisis van 1973 en meer nog tijdens de tweede in 1979. De werkloosheid was torenhoog. De Beer: “In 1979 lág er zelfs al een tekst, maar die liep stuk op onenigheid binnen de FNV. Voor een sociaal akkoord moeten de geesten blijkbaar rijp worden.”

Drie jaar later lukte het Ruud Lubbers wel, toen hij nog geen maand premier was. De nood was inmiddels zo hoog dat werkgevers en werknemers over hun pijnpunten heen konden stappen. Pas rond 1986 werd het akkoord met terugwerken

de kracht genoemd naar de plek waar het tot stand kwam: de woning van VNO-voorzitter Chris van Veen in Wassenaar. De naam is veelzeggend, vindt De Beer. “Het laat enerzijds zien dat het een akkoord was dat té gevoelig lag om in de openheid in Den Haag te worden gesloten, maar de woning van Chris van Veen stond ook voor de persoonlijke klik die hij had met Wim Kok. Die klik was blijkbaar nodig om dit akkoord te kunnen sluiten, maar maakte het ook kwetsbaar.”

‘Loonmatiging tegenover arbeidstijdverkorting’

‘Loonmatiging tegenover arbeidstijdverkorting’ is de gebruikelijke samenvatting van de inhoud van het akkoord, maar dat is volgens De Beer te kort door de bocht. “De loonmatiging was namelijk in de jaren ervoor al begonnen en ook

zonder het akkoord waarschijnlijk wel doorgegaan, gezien de economische situatie. Hetzelfde geldt voor de arbeidstijdverkorting: die wás er grotendeels al. De wettelijke werkweek was al teruggebracht van 48 naar 40; na het akkoord gingen daar voor de meeste sectoren nog maar twee uur af. Wat het akkoord wél mogelijk heeft gemaakt is deeltijdwerk, een fenomeen dat in Nederland tot op vandaag de dag veel meer aanwezig is dan in omringende landen.”

Waarom is het nu nog relevant?

Uiteindelijk was vooral de symbolische betekenis van het “ultrakorte en rijkelijk vage” akkoord van belang. De Beer: “Het akkoord was als intentieverklaring sterk: we willen hier samen als werkgevers en werknemers uitkomen, gesteund maar niet gestuurd door de overheid. In perioden van crises, ook nu weer, klinkt vaak de roep om een sociaal akkoord. Zo werd ook in 2013 – ook weer aan het einde van een crisis – het Mondriaan Akkoord gesloten. Daar is in de praktijk overigens teleurstellend weinig van terechtgekomen. Aan het Akkoord van Wassenaar zie je dat een korte intentieverklaring wellicht beter is dan een omvangrijk, gedetailleerd plan.” ●

Pas achteraf een historisch moment

Het Akkoord van Wassenaar werd gesloten op 24 november 1982, drie weken na het aantreden van het eerste kabinet-Lubbers. Het akkoord werd pas veel later gezien als mijlpaal in de Nederlandse overlegeconomie en startpunt van het poldermodel. Jarenlange economische malaise en torenhoge werkloosheid waren de aanleiding van het akkoord, dat werd gesloten binnen de Stichting van de Arbeid. Hoofdrolspelers, naast de kersverse premier, waren toenmalig FNV-voorzitter Wim Kok en toenmalig VNO-voorzitter Chris van Veen. Het akkoord telde slechts zo'n 400 woorden. Vakbonden beloofden bescheiden te zijn in hun looneisen, werkgevers beloofden 'meerdere

vormen van herverdeling van werkgelegenheid' mogelijk te maken. Samen vroegen ze de overheid ruimte om op cao-niveau daarover afspraken te maken. In veel sectoren ging de wekelijkse arbeidsduur na het Akkoord van Wassenaar van 40 naar 38 uur. Een groter, maar minder voorzien effect, was de enorme groei aan deeltijdbanen die in de jaren na het akkoord op gang kwam.

De SER werkte het Akkoord van Wassenaar drie maanden later, in februari 1983, uit in het Advies Wetgeving Inkomensvorming. Daarin stonden onder meer enkele uitgangspunten voor loonvorming en structureel overleg tussen sociale partners.

Wim Kok, FNV, (l) en Chris van Veen, VNO, hebben het akkoord van Wassenaar getekend, 1982.

overleg

Foto ANP

83

Advies Wetgeving Inkomensvorming. Hierin wordt een aantal belangrijke punten uit het *Akkoord van Wassenaar* (1982) uitgewerkt.

1970

1980

1990

'Burgerberaad geeft stem aan wie niet worden gehoord'

Te veel mensen worden niet gehoord in de representatieve democratie, zegt schrijver David Van Reybrouck. Hij pleit al jaren voor een burgerberaad, waarin ook laagopgeleiden een stem krijgen, en ziet daarin ook een rol voor de SER. "Spreekrecht is een uitlaatklep voor boosheid." Vijf vragen.

Tekst Corien Lambregtse Foto Keke Keukelaar

1 **Waarom moeten we de representatieve democratie verbeteren?**

"De kloof tussen burger en politiek wordt steeds groter. De politiek bestaat vooral uit hoogopgeleiden, de diploma-elite. Kijk naar de Tweede Kamer: er zit geen laagopgeleide bij. De elite heeft de beste bedoelingen, maar laagopgeleiden voelen zich niet gehoord. Dat leidt tot wantrouwen, desinteresse en boosheid.

Mensen stemmen bij verkiezingen op iemand die hun boosheid stem geeft. Dat zie je in heel Europa en ook in Amerika gebeuren. Het vertrouwen in de democratie neemt af. Veel 18-jarigen geven aan dat ze de democratie niet als essentieel zien omdat ze de huidige vorm van democratie, waarbij ze eens in de vier jaar kunnen stemmen voor de Tweede Kamer, de Provinciale Staten of de gemeenteraad, niet zien zitten.

De vraagstukken waar we voor staan zijn immens. Denk aan corona, klimaatverandering, de energietransitie en mobiliteit. Het kost tien, dertig jaar om die vraagstukken op te lossen. Er zijn oplossingen nodig die door alle burgers worden gedragen. Daar is een andere vorm van democratie voor nodig: een democratie waarin burgers veel meer worden betrokken. Noem het een deliberatieve democratie. Stel een burgerberaad of burgerpanel in. En laat burgers gezamenlijk op basis van informatie,

overleg en uitwisseling van argumenten tot voorstellen komen. Je kunt erop vertrouwen dat daar goede ideeën uit voortkomen. Want alle blinde vlekken worden gezien."

2 **Hoe werkt een burgerberaad?**

"Het moet een goede afspiegeling zijn van de maatschappij. In het parlement zitten alleen hoogopgeleiden, bij inspraakavonden zie je doorgaans alleen de mensen die altijd al vooraan staan én de mensen die het ergens niet mee eens zijn. Een burgerberaad vertegenwoordigt iedereen. Het idee is dat deelnemers door loting worden gekozen. Dat gaat in twee stappen: eerst wordt een grote, willekeurige groep mensen geloot. Daarna volgt een loting onder de mensen die mee willen doen, waarbij naar sekse, leeftijd, woonplaats en opleiding wordt gekeken.

De burgerraad krijgt een opdracht en gaat daar zes maanden mee aan de slag. De deelnemers komen bijvoorbeeld een weekend per maand bij elkaar. Ze laten zich eerst van alle kanten over het onderwerp informeren en gaan daarna in kleine groepen uiteen om tot oplossingen en aanbevelingen te komen. Daarna komen ze weer bij elkaar om over die aanbevelingen te stemmen. Die gaan vervolgens naar regering en parlement. Daar worden de uiteindelijke beslissingen genomen."

3 **Moeten we het parlement niet afschaffen?**

"Nee, zeker niet. Zie het burgerberaad als een verrijking van de democratie. In de politiek worden tegenstellingen vaak groter gemaakt. In een burgerberaad komen mensen juist tot gezamenlijke oplossingen. Of het nu over de abortuswetgeving gaat, zoals in Ierland, of over de klimaataanpak, zoals in Frankrijk. Bij alle burgerberaden zie je dat deelnemers blij zijn met het resultaat. Dit is een vorm van democratie die een land verrijkt, die burgers *empowert* en gelukkig maakt.

Een goed voorbeeld is Frankrijk. President Macron wilde het klimaatprobleem oplossen door de benzineprijzen te verhogen. Toen kreeg hij de gele hesjes over zich heen. Hij had gewoon niet gezien dat burgers buiten de grote steden zeer afhankelijk zijn van hun auto. Dat zij niet zozeer zouden profiteren van beter openbaar vervoer, maar wel zouden gaan betalen voor het klimaatbeleid. Daarom kwam het land in opstand.

Toen Macron dat inzag, stond hij open voor het idee van een burgerberaad. Hij vroeg de CESE, de Franse sociaal-economische en milieuraad, om een burgerberaad te organiseren. Het werd een groep van 150 mensen die door loting waren aangewezen. Ze kwamen met 149 aanbevelingen, waarvan Macron er 146 heeft overgenomen en aan het parlement heeft voorgelegd. Het was een eenmalig

CV

Wie is David Van Reybrouck?

David Van Reybrouck (Brugge, 1971) studeerde archeologie en filosofie in Leuven en Cambridge en promoveerde in Leiden. In 2010 verscheen zijn boek *Congo. Een geschiedenis*, dat in vele talen is vertaald. Onlangs verscheen *Revolusi*, over Indonesië en het ontstaan van de moderne wereld. Van Reybrouck maakt zich al jaren sterk voor democratische vernieuwing. In 2008 schreef hij het pamflet *Pleidooi voor populisme* en in 2016 *Tegen verkiezingen*. Hij is een van de initiatiefnemers van het Belgische G1000 project, het platform voor democratische innovatie, dat opkomt voor meer burgerinspraak.

initiatief, maar er wordt nu over nagedacht om het klimaatberaad een vaste plek te geven. Naast de sociaal-economische en milieuraad, waarin werkgevers, werknemers en natuur- en milieuorganisaties al een stem hebben. Het burgerberaad geeft stem aan de burgers. In allerlei landen wordt er mee geëxperimenteerd. Ik hoop dat Nederland gaat volgen.

In juni dit jaar is een belangrijk OESO-rapport verschenen: *Catching the deliberative wave*. Het rapport beschrijft meer dan 300 initiatieven die te maken hebben met de deliberatieve democratie. De OESO ziet er grote mogelijkheden in voor landen met moeizame democratieën en geeft de richtlijnen voor dat soort initiatieven. Zoals een goede loting, voldoende tijd, voldoende informatie, een heldere opdracht en een duidelijk engagement vanuit de politiek. Het moet vooraf duidelijk zijn wat er met de aanbevelingen gebeurt. Mensen naar hun mening vragen maar er niets mee doen, is desastreus voor het vertrouwen in de politiek.” →

David Van Reybrouck bij het G1000-burgerberaad

4 Nederland is goed in maatschappelijke akkoorden. Wat voegt zo'n burgerberaad toe?

“Heel veel. Er zijn ook in Nederland heel veel mensen die zich niet vertegenwoordigd voelen door de politiek en de huidige instituties. Een burgerberaad is een verrijking van de democratie. Mijn advies aan de SER is: probeer het gewoon eens uit. Neem een moeilijk onderwerp waar de politiek niet uitkomt, bijvoorbeeld het vraagstuk ‘Vast en flex’. Begin met een gemengd panel, bijvoorbeeld dertig burgers en vijftien werkgevers en vijftien werknemers, en vraag hun om met aanbevelingen te komen. Dat zijn dan breed gedragen aanbevelingen die daadwerkelijk gaan helpen om het probleem op te lossen, omdat ook burgers erachter staan. De adviezen die de SER aan de regering uitbrengt worden er niet door verzwakt, maar versterkt. Het maakt de SER zelfs relevanter.”

5 Waarom geloof jij hier zo sterk in?

“Er zit heel veel woede en boosheid bij burgers, omdat ze niet

worden gehoord. De hoogopgeleide elite meent echt het beste voor te hebben met iedereen, maar heeft geen idee waar het laagopgeleide deel van de bevolking mee zit. En dat is wel de meerderheid. In de loop van honderd jaar heeft iedereen stemrecht gekregen, maar nog geen spreekrecht.

Als mensen niet gehoord worden, zal hun woede een uitlaatklep kiezen. Zo simpel is het. Daar maak ik me zorgen over. Geef mensen niet het gevoel dat ze dom zijn. Lach ze niet uit omdat je hun standpunten gek vindt. Geef een stem aan mensen die niet gehoord worden en benut de *wisdom of the crowd*. De burger is slimmer dan de kiezer.

Ik denk dat we de burgerpanels hard nodig hebben. Juist in coronatijd. Laat burgerpanels meepraten over maatregelen die nodig zijn, over keuzes die moeten worden gemaakt. Welke bedrijven krijgen overheidssteun en onder welke voorwaarden? Dat is enorm belangrijk voor het draagvlak. En dat wordt nog veel belangrijker als het om de aanpak van de klimaatopgave gaat.” ●

Opp app

‘Jongeren denken mee’

De Jongeren Denktank Coronacrisis (JDC) heeft deze zomer de Opp app gelanceerd. Het motto is: ‘Samen zijn we slimmer’. De app verzamelt ideeën van jongeren tussen de 16 en 35 jaar, over oplossingen voor de gevolgen van de coronacrisis op het gebied van onderwijs, werk en wonen, en inmiddels ook voor oplossingen voor de klimaatopgave. Meer dan 2000 jongeren doen al mee.

De JDC is een initiatief van het Jongerenplatform van de Sociaal-Economische Raad (SER) en Denktank-Y. De ideeën die via de app binnenkomen, worden via de app met andere deelnemers uitgewerkt. De denktank gebruikt alle ideeën als input voor een advies aan het kabinet dat in december 2020 wordt gepresenteerd.

Kijk op de website van de SER voor een filmpje en instructies: ser.nl/nl/thema/aanpak-coronacrisis/opp-app

Een sprong in het diepe

Ik pleit voor revolutionair optreden. Als de structuur van onze samenleving wezenlijk verandert, hebben juist de instituties de plicht om zichzelf radicaal opnieuw te ontwerpen. En ja, zo boud bedoel ik het inderdaad. De politieke, economische en sociale structuren die ons ver hebben gebracht, kunnen zonder een wezenlijke transformatie niet verder. Want het conflict broeit. Het gaat niet om enkelingen die roepen #wijdoennietmeermee, maar allen vragen wij ons af #wiezijnwij? en #hoedan?

Juist de SER heeft de kaarten om zich watervlug te ontwikkelen tot een vehikel van en voor de toekomst. De succesvolle blockbuster *Tenet* die nu in de bioscoop draait, geeft perfect de urgentie weer, door ons het scenario voor te schotelen dat men in de toekomst met terugwerkende kracht de fouten uit het verleden moet herstellen door in ons heden te interveniëren. Dat levert een kluwen aan sociale problemen op waar zelfs de toekomstige SER zich in zou kunnen verslikken.

De SER van vandaag heeft gelukkig nog een eenduidige tijdsrichting. In een beproefd proces stollen ze tot bijvoorbeeld een pensioenakkoord om door een ringetje te halen. Tijd speelt geen rol want de procedure is van steen. Die keuze ligt niet vast. Bevraag de loop der dingen, smelt het proces, zoek harmonie in de verbinding van waarde. Wie weet is de gewenste *deliverable* al in een enkele doorwaakte nacht in een eerste versie af. Wat een zee aan tijd blijft dan over voor het verwelkomen van de broodnodige pleitbezorgers van een pluriform elan. Gaat wel nog een hele toer worden om er dan voor te zorgen dat het een *mass spreading event* van consensus blijft en niet van besmette aerosolen.

Kort gezegd, de motor is aan vervanging toe. Lang was Arbeid de driecilinder met een robuust vermogen. Generaties lang bleven we sleutelen. Laten we nu voortvarend zijn en hem recyclen als narratief monument van een gewonnen strijd van weleer. De nieuwe motor is niet langer industrieel, maar organisch, met als metafoor DNA in drie betekenissen. Ten eerste het wezen van de mens in eenheid en diversiteit, ten tweede ons gemeenschappelijk belang bij al het leven om ons heen, en symbolisch als de triple helix die de grootste krachten van onze samenleving verbindt.

De verandering blijft zich continu versnellen, dus laten we direct beginnen. In 2020 kan iets dat gisteren werd uitgevonden in potentie vandaag al invloed hebben op economie en samenleving. Die kans moet toch weten te verleiden tot een sprong in het diepe. We hebben een wenkend perspectief: want wanneer we nu het goede doen, ontvangen we misschien wel een bedankje uit de toekomst.

Verkorte vorm van de gesproken column op het jubileumcongres 70 jaar SER

Farid Tabarki

tijdgeestonderzoeker
en oprichter Studio Zeitgeist

Alex Tess Rutten
oud-voorzitter
studentenvakbond
LSVb

'Een goede start begint al op de basisschool'

Het 70-jarig bestaan van de SER kent veel memorabele mijlpalen. In de top van het Nederlandse bedrijfsleven werken relatief weinig vrouwen en mensen met een migratieachtergrond. Het SER-advies *Diversiteit in de top: tijd voor versnelling* was een doorbraak in de jarenlange discussie over wel of geen dwingende maatregelen.

Tekst Dorine van Kesteren

Is het diversiteitsadvies van de SER inderdaad een mijlpaal?

"Gelijke kansen op de arbeidsmarkt zijn nog altijd een illusie", zegt Alex Tess Rutten, oud-voorzitter van studentenvakbond LSVb. "Gender, sociaal-economische achtergrond en etniciteit hebben een doorslaggevende invloed. Met dit advies heeft de SER de al jaren durende discussie over wel of geen dwingende maatregelen beslecht – en dat is een doorbraak. Ik vind het wel jammer dat het publieke debat daarna vooral ging over het ingroei-quotum (zie kader). Het advies is veel breder dan dat en bevat ook aanbevelingen om in niet-beursgenoteerde bedrijven en in lagere functies meer diversiteit te creëren. De SER benadrukt dat diversiteit en gelijke kansen alleen haalbaar zijn met een integrale aanpak, waarbij de inzet van overheid, bedrijven én burgers nodig is. Het moet bijvoorbeeld ook gemakkelijker worden om werken, leren en zorgen te combineren. Denk aan toegankelijke kinderopvang, goede verlofregelingen en flexibele werktijden."

Waarom voel jij je betrokken bij dit onderwerp?

"Ik heb een groot rechtvaardigheidsgevoel. Het is kwalijk dat het in een welvarend land als Nederland nog steeds uitmaakt

waar je wieg heeft gestaan. Lang niet alle mensen die het voor het zeggen hebben, zien in dat hun positie niet alleen te danken is aan talent en inzet, maar zeker ook aan geluk en de juiste omstandigheden. Daar kan ik me over opwinden.

'Gelijke kansen nog altijd een illusie'

In 2019 was ik betrokken bij het jongerenadvies van de SER. Ook daarin hebben we de tweedeling in de samenleving aangekaart. Er is een groep jongeren die op weg wordt geholpen door ouders met een goed netwerk en een goed gevulde portemonnee. Aan de andere kant staan de jongeren die hard moeten werken naast hun studie om een al te hoge studieschuld te voorkomen. Die hebben dus geen (financiële) ruimte voor een relevante bestuursfunctie of andere nevenactiviteiten. Ze hebben vaak ook geen ouders die hun kunnen vertellen waar de stages en interessante

vacatures te vinden zijn. Dit alles verkleint hun baankansen aanzienlijk.

Daarbij komt dat jongeren door het leenstelsel met een gemiddeld hogere studieschuld aan hun volwassen leven beginnen dan vroeger. Daardoor hebben ze een langzamere start. Dit treft de kinderen van minder bemiddelde ouders ook harder."

Wat moet er nog meer gebeuren?

"Om toegang tot de arbeidsmarkt voor vrouwen en mensen met een andere achtergrond even vanzelfsprekend te maken, is het belangrijk dat zij al in het onderwijs volop meedoen. Het zou goed zijn als opleidingsinstellingen een actievere rol speelden bij het vinden van stageplaatsen. Dan worden studenten daarbij minder afhankelijk van hun ouders. Verder zou ik flink investeren in het onderwijs, zodat dit alle leerlingen voldoende kwaliteit en ondersteuning kan bieden. Op dit moment sturen ouders die het kunnen betalen, hun kinderen op grote schaal naar privébijles, huiswerkbegeleiding en examentraining. Dat begint al op de basisschool, waar kinderen na schooltijd getraind worden om zo hoog mogelijke citoscores te halen. Deze opkomst van het schaduwonderwijs is een zorgwekkende ontwikkeling, die gelijke kansen in de weg staat." ●

Een einde aan de vrijblijvendheid van diversiteit

Diversiteit bij bedrijven – of liever gezegd: het gebrek daaraan – is al jaren onderwerp van gesprek. In 2013 stelde de overheid een wettelijk streefcijfer vast voor het aantal vrouwen in grote bedrijven: besturen en raden van commissarissen moesten voor 30 procent uit vrouwen bestaan. Deze vrijwillige norm werd in de praktijk door slechts een op de twaalf bedrijven gehaald.

Daarom vroeg het kabinet de SER in 2018 om raad: hoe kunnen de obstakels voor diversiteit in de top van het Nederlandse bedrijfsleven uit de weg worden geruimd? In het advies *Diversiteit in de top: tijd voor versnelling* (2019) maakte de SER een einde aan de vrijblijvendheid.

Een van de aanbevelingen was een verplichtend ingroeiquote: als bij een vacature in de raad van commissarissen een man wordt benoemd, terwijl het aandeel vrouwen nog geen 30 procent is, dan wordt de benoeming nietig verklaard. Al drie maanden na het advies nam de Tweede Kamer deze aanbeveling met een grote meerderheid over.

Voor een bredere groep van ongeveer vijfduizend bedrijven stelde de SER andere maatregelen voor. Zij moeten hun eigen streefcijfers bepalen voor top en subtop. Met een speciaal programma helpt de SER hen bij het opstellen en monitoren van hun diversiteitsplannen.

Foto Dirk Hol

In de raadsvergadering (2019) wordt het SER-advies *Diversiteit in de top* unaniem vastgesteld. Aan het woord is Aminata Cairo, lector Inclusief Onderwijs Haagse Hogeschool samen met Terrence Guiamo, hoofd inclusie en diversiteit Price Waterhouse Coopers, Kitty Jong, vicevoorzitter FNV en Marjan van Loon (helemaal rechts), directeur Shell Nederland.

19

Advies *Diversiteit in de top, tijd voor versnelling*.

2010

2020

Polderen

We worstelen en komen boven

In deze gezondheids crisis is samenwerken cruciaal. Polderen is daarbij een dankbaar hulpmiddel. Dankzij overleg, samenwerking en draagvlak bestrijden we het virus. 'Ons' poldermodel roept trots op, maar soms ook de associatie met stroperigheid. Hoe zit het met deze gemengde gevoelens?

Tekst Ton Bennink Illustraties Shutterstock, BIMA

Typierend voor Nederland. Onderling bekritisieren we de poldereconomie geregeld, naar buiten toe zijn we trots. Zo ook op Wim Kok in 1999. Nadat in 1997 in Denver het poldermodel door president Clinton geroemd werd, mocht onze toenmalige premier in Washington na een NAVO-top aan de president en zijn geestverwanten uitleggen hoe we het in dit land regelen. Polderen paste prima in *De derde weg: progressief*

beleid in de 21^e eeuw, het thema van de conferentie.

Extern dus trots, intern is er ook kritiek. Zoals op 1 oktober van dit jaar, wanneer Andreas Voss, hoogleraar infectiepreventie en lid van het Outbreak Management Team, juist de polder als obstakel ziet voor effectief beleid. "Hier discussiëren we maar door. Ik denk dat we het draagvlak voor het coronabeleid in Nederland daardoor echt kapot kun-

nen praten." En: "Het 'veel extremer gevoerde' maatschappelijk debat waarin iedereen zijn zegje mag doen aan talkshowtafels en zelfs bij het kabinet, draagt ook niet bij aan de effectiviteit."

Telkens een uitweg

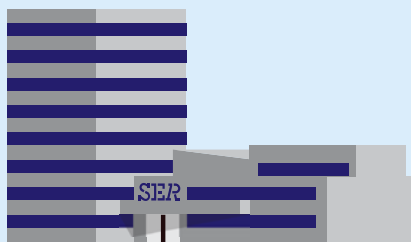
Een ander geluid is er ook: "Dat de overheid haar best doet ieders belangen te wegen, zorgt juist voor een *high trust society*." Zo schrijft Kim Putters van het Sociaal Cultureel Planbureau op 2 oktober in een opiniestuk in Het Financieele Dagblad. De Nederlandse burger vertrouwt de overheid. Tijdens de intelligente lockdown had volgens hem maar liefst 80 procent vertrouwen in het kabinet. "Onze overheid en de sociale partners komen telkens weer aan tafel om een uitweg te zoeken, die meestal ook gevonden wordt."

De polder – we worstelen en komen boven. De Nederlandse overlegeconomie heeft altijd ups en downs gekend. Toch voelen partijen steeds weer de noodzaak om met elkaar in gesprek te komen. Het zoeken van de dialoog met andere groepen is immers noodzakelijk in een land waar geen enkele groep de absolute meerderheid heeft. ●

Definitie

Polderen op alle niveaus

Polderen in de engste zin is het zoeken naar overeenkomsten en het sluiten van compromissen tussen vakbeweging, overheid en werkgevers. In brede zin vallen daar ook maatschappelijke organisaties en belangenverenigingen onder. Onze overlegcultuur is terug te vinden in alle lagen van de samenleving. Landelijk zijn de activiteiten van de SER een bekend voorbeeld.

Decentraal treffen ondernemers en werknemers elkaar bijvoorbeeld bij cao-onderhandelingen. En binnen de bedrijven overleggen werknemers met hun werkgever in de ondernemingsraden.

Geschiedenis

De polder en het maaiveld

“Polderen zit den Hollander in het bloed. – De kinderen van de Chr. Vacantievereeniging „Emma” zijn den heelen dag bezig met de afwatering van hun tentenkamp aan de Adm. De Ruyterweg te Amsterdam”, zo tekent *Nieuws van den Dag* 25 juli 1930 op. Het is de eerste vermelding van het werkwoord ‘polderen’ dat te vinden is in het online archief van de Koninklijke Bibliotheek. Polderen zat dus toen

al in het bloed. Vanaf de elfde eeuw moesten de handen immers ineen worden geslagen in de strijd tegen het water. In die tijd ontstonden de eerste polders. Dat samenwerken en overleggen verhevigde paradoxaal genoeg in de sterk gedecentraliseerde zeventiende eeuw. In deze tijd maakten gewesten, steden en rijke kooplieden graag zelf de dienst uit. Maar ze zagen dat het misschien

toch wel handig was om zaken als veiligheid centraal te regelen. De Vereenigde Oostindische Compagnie was een kind van haar tijd. Ook hier: zeventien bewindvoerders, vier regio’s en zes steden. Zij vaardigden vertegenwoordigers uit, maar zorgden er wel voor dat niet een van hen de absolute macht kreeg. Zo kent de geschiedenis van Nederland niet alleen de polder, maar ook het maaiveld.

‘De verbouwing van het pensioenstelsel was hard nodig’

Aan het woord

Wouter Koolmees
minister
van Sociale Zaken
en Werkgelegenheid

Het 70-jarig bestaan van de SER kent veel memorabele mijlpalen. Zoals het Pensioenakkoord van 2019. Dit was het sluitstuk van tien jaar onderhandelingen over de vernieuwing van het Nederlandse pensioenstelsel, dat bekendstaat als een van de meest solide ter wereld. Minister Wouter Koolmees (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) zat de laatste jaren aan de onderhandelingstafel.

Tekst Berber Bijma

Een akkoord dat na twintig jaar praten en tien jaar onderhandelen tot stand komt, mag met recht een memorabele mijlpaal genoemd worden, vindt Wouter Koolmees. “Al helemaal als het eindresultaat een gebalanceerd pakket is waar Nederland mee vooruit kan. We hebben de goede elementen van het oude stelsel behouden, en het tegelijk persoonlijker en transparanter gemaakt.”

Al toen hij nog Kamerlid was, hield Koolmees zich bezig met het pensioenstelsel. Gaandeweg groeide de overtuiging dat het stelsel modernisering behoefde. “Deze verbouwing was hard nodig. De maatschappij is fundamenteel anders dan in de jaren vijftig, toen het huidige stelsel tot stand kwam.”

Koolmees was “best een beetje trots” toen het resultaat op 5 juni 2019 kon worden gepresenteerd, maar realiseerde zich ook dat dat slechts het begin was. “We zijn eigenlijk meteen doorgedaan met de uitwerking, die nog een vol jaar heeft geduurd. Ook daar hadden we weer alle partijen hard nodig. Ik ben blij dat we ook die stap weer gezamenlijk hebben kunnen zetten, al was het niet eenvoudig.”

Polder op z’n best

Het pensioendossier is volgens Koolmees een “belangrijke illustratie” van de meerwaarde die de SER kan hebben voor onderwerpen die draagvlak nodig hebben. “In de tien jaar voor totstandkoming van het pensioenakkoord wezen verschillende commissies en onderzoeken onomwonden op de tekortkomingen van het huidige stelsel, zoals de Commissie Goudswaard in 2010. En de SER-adviezen van 2015 en 2019 vormden een belangrijke leidraad bij de onderhandelingen.

‘Instemming van de polder is hierbij onmisbaar’

De afgelopen 70 jaar was de SER een belangrijke factor in de totstandkoming van het sociaaleconomisch beleid in ons land. Bij een onderwerp als pensioenen is instemming van de traditionele polder

onontbeerlijk, en de SER is de polder op zijn best.”

De Tweede Kamer heeft inmiddels steun uitgesproken voor het pensioenakkoord en de uitwerking. Dat betekent dat de nauwe samenwerking tussen alle betrokken partijen de komende tijd moet blijven bestaan, zegt Koolmees. “Ik zie het als onze gezamenlijke verantwoordelijkheid dat het nieuwe pensioenstelsel met breed draagvlak goed wordt geïmplementeerd en een zachte landing krijgt.”

Communicatie met burgers heeft daarbij zijn speciale aandacht. “Het onderwerp pensioen ligt niet dagelijks vooraan in een ieders gedachten. Ik laat geen gelegenheid onbenut om de fondsen op te roepen: zorg dat je de communicatie naar de burger heel gedegen, begrijpelijk en tijdig doet, zodat mensen weten wat er op ze af komt. Ook vanuit het ministerie zijn we daarmee bezig.” Met verkiezingen op komst voelt Koolmees bovendien extra verantwoordelijkheid om het pensioendossier “netjes aan de kade te leggen” voor zijn opvolger.

Doel is dat in 2026 alle fondsen zijn overgegaan op het nieuwe stelsel. “Dat klinkt ver weg, maar het is alle hens aan dek om in 2026 wéér een mijlpaal in het pensioendossier te halen.” ●

Belangrijke stap naar vernieuwing

De SER sloot op 5 juni 2019 een akkoord voor vernieuwing van het pensioenstelsel, na tien jaar onderhandelen. Het nieuwe stelsel sluit beter aan bij veranderingen op de arbeidsmarkt – met werknemers die sneller dan vroeger van baan veranderen – en is transparanter en persoonlijker. Het akkoord maakt onderdeel uit van een breder pakket van afspraken tussen kabinet, werkgeversorganisaties en vakbonden. Die afspraken gaan over de stijging van de AOW-leeftijd, de koppeling tussen de pensioenleeftijd en de levensverwachting, vroeg-

pensioen voor zwaar werk en een arbeidsongeschiktheidsverzekering voor zzp'ers.

In het nieuwe stelsel hoeven pensioenfondsen minder grote buffers aan te houden, waardoor deelnemers eerder zicht hebben op een koopkrachtig pensioen. Om te heftige schommelingen in de uitkeringen tegen te gaan, zijn diverse 'schokdempers' ingebouwd. Het pensioenakkoord wordt momenteel uitgewerkt in wetgeving, die in 2026 in werking moet treden.

Officiële presentatie van het pensioenakkoord met minister Koolmees, (Sociale Zaken en Werkgelegenheid) en SER-voorzitter Mariëtte Hamer, en de vertegenwoordigers van de werkgeverskoepels en vakcentrales.

Foto Dirk Hol

19 Advies *Naar een nieuw pensioenstelsel*. De basis voor het in 2019 gesloten pensioenakkoord.

2010

2020

Hoe beleven we thuiswerken in coronatijd?

Veel kantoormedewerkers werken al driekwart jaar vanuit huis. Hoe beleven ze dat? Diverse kennisinstellingen onderzochten het en delen hun inzichten.

Wim Pullen
directeur Center for People and Buildings

“Wij zien dat 5 tot 20 procent van de medewerkers thuiswerken extreem negatief beoordeelt. Dat is een minderheid, maar wel een substantiële groep.”

Florijn Vriend
product lead wellbeing EDGE

“De sociale interactie is drastisch naar beneden gegaan. Met name mensen die alleen wonen, missen die interactie.”

Wendela Hooftman
onderzoeker bij TNO

“De werkplek thuis is doorgaans niet optimaal. Bovendien zitten mensen thuis nog meer en nemen ze weinig pauzes.”

Cora Reijerse
psycholoog

“Mensen die introvert zijn en moeite hebben zichzelf te sturen in hun werkzaamheden, hebben het moeilijker met thuiswerken.”

Lees het hele verhaal op SERmagazine online

Met wekelijks nieuwe verhalen over actuele, sociaal-economische onderwerpen. Ga naar: ser.nl/sermagazine